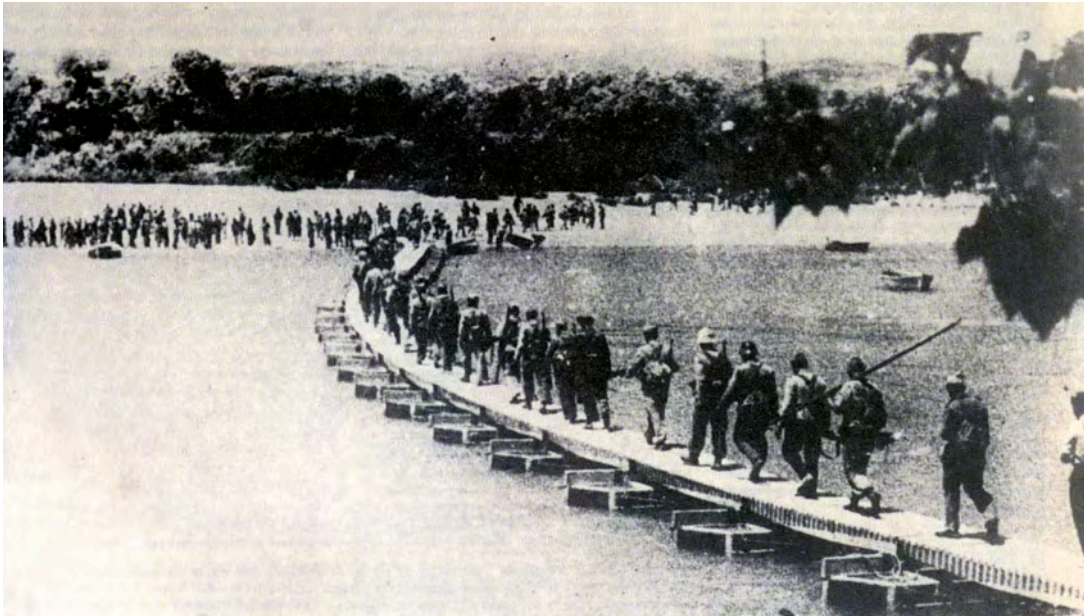

Rodoreda i la visió distanciada i poètica de la tragèdia

La passada tardor, Club Editor reeditava 'Quanta, quanta guerra...', la novel·la de Mercè Rodoreda ambientada en la Guerra Civil. Un text subjugant en el qual la confrontació bèl·lica, la batalla, és un remor de fons que mai no veiem. Un acostament gairebé poètic, distanciats, a un trauma col·lectiu. Una possible pista sobre la gran novel·la que algun dia, en el llarg termini, amb la distància necessària, ens podria proporcionar la crisi global que vivim.

Per Xavier Aliaga / @xavialiaga

Una imatge de moviments de tropes durant la batalla de l'Ebre. El context, sense citar-lo ni explicitar res, de la novel·la de Mercè Rodoreda *Quanta, quanta guerra...*

Per a Mercè Rodoreda (Barcelona, 1908-1983), la Guerra Civil va suposar un llarg exili a París i Ginebra. Va tornar a Barcelona l'any 1979. Lluny de casa, l'escriptora havia forjat una extraordinària carrera literària, amb novel·les com *La plaça del*

Diamant, *El carrer de les Camèlies* o *Mirall trencat*, entre més. Pilars fermes d'un dels edificis literaris més sòlids, internacionals i perdurables de la història de les lletres catalanes.

Amb tot, al final de la seua existència encara tindria temps de sumar noves fites. Una, a títol →

→ pòstum, amb l'aparició d'una novel·la inèdita fins aleshores, *La mort i la primavera*. Les altres van estar publicades en vida, el recull de relats *Viatges i flors*, i la novel·la *Quanta, quanta guerra...*, ambdues del 1980. Aquest darrer és un llibre ambientat en la Guerra Civil, d'escriptura i reescriptura laboriosa —no tant com *La mort i la primavera*, engegat en l'època de *La plaça del diamant*—, que suposava la immersió en el conflicte bèl·lic, molts anys després, amb un to i un acabat entre l'onirisme i la mirada poètica, però amb un rerefons amarg.

En el pròleg, Rodoreda explica que la idea va nàixer veient el film *El manuscrit trobat a Saragossa* (1964), del realitzador polonès Wojciech Jerzy Has. “Cada fotografia, cada paisatge, cada expressió en el rostre dels actors eren una pura meravella. Una de les pel·lícules més originals, més poètiques, més extraordinàriament fora del món que mai havia vist”. En la ment de l'escriptora es van dibuixant els perfils d'un personatge jove, “un noi encara amb la llet als llavis”, per poder llançar-lo a rodar pel món, que mirara amb ulls de descoberta tot allò que se li anara presentant. “Agafar-lo en ple desordre de la guerra”, diu l'escriptora. I rebla: “Per què no una novel·la diguem-ne de guerra amb poca guerra? S'han escrit tantes novel·les sobre la guerra que una més no hauria afegit res a la col·lecció. I potser no hauria sabut fer-la”, conclou Rodoreda.

L'autora anota que *Quanta, quanta guerra...* comença a escriure-la “al cap d'un any d'haver sortit al carrer *Mirall trencat*”, la qual cosa ens situa al voltant del 1977. L'escriu tres vegades “de dalt a baix”, de manera conscienciosa, amb minuciositat. “És lluny aquell temps en què em pensava que, per escriure una novel·la, bastava saber català i saber escriure a màquina”, ironitza en el pròleg. Una obra que l'escriptora descriu en una carta a Joan Sales així: “No és pas una novel·la com ho era la *Plaça* o el *Carrer* o el *Mirall*; tira més cap al *Jardí* però potser encara més irrealista, més declaradament—anava a escriure descaradament— poemàtica, més deslligada de tota unitat (d'acció o de personatges) que la pogués adscriure al gènere ‘novel·la’ tal com se sol entendre”. “Una novel·la d'aventures, poètica i arbitrària”, diria en un altre moment, amb motiu d'una presentació a la llibreria Ona.

La mirada innocent

Un relat amb un protagonista, Adrià Guinart, que és un antiheroi, “potser perquè no crec gaire en els herois”, un jove que fuig de casa a córrer món. Algú que “fuig per fugir, com fugen tots els adolescents del món: per pur avoriment d'una vida lligada”, explica Jaume Coll Mariné en el postfaci. “L'arma principal de Rodoreda

per a la veu d'Adrià és que és innocent i encara viu meravellat pel món: no hi ha ironia ni malícia en la seva narració i amb prou feines hi ha intenció”, abunda Coll Mariné. “La guerra era

l'excusa per fugir de casa i de la mare; no hi ha cap persecució d'ideals ni de res, només la fugida. Però troba la guerra i troba el mal; i els reconeix". "Uns ulls meravellats davant del món i davant de l'horror", diu després. "*Quanta, quanta guerra...* acaba sent més la densitat narrativa —i poètica— que aquests elements poden condensar que no pas la narració —l'argument— que els justifica".

Aquest fil estilístic, de fons narratiu poètic i irreal, a més d'un narrador molt jove, connecta aquesta novel·la amb *La mort i la primavera*. Malgrat ser obres concebudes en períodes diferents. I tot i que *Quanta, quanta guerra...* té menys elements al·legòrics i un context subtilment reconeixible, el territoris que envolten la salvatge batalla de l'Ebre, que no se cita però ens arriba a través dels morts que baixen pel riu o dels cadàvers i el material de guerra aïllat en les ribes.

Una lectura confinada

Abans i després de la publicació de *Quanta, quanta guerra...* es publicaren innumerable novel·les en clau més o menys realista sobre la Guerra Civil. Més nombroses encara sobre les conseqüències del conflicte, el gran trauma col·lectiu d'un Estat espanyol que va viure tangencialment les grans tragèdies globals de les dues guerres mundials. L'anomenada grip espanyola, del 1918, tot i els seus efectes devastadors, és com una prolongació dels horrors de la I Guerra Mundial, no té una entitat pròpia literària. Malgrat que la trobarem esquitxant obres com el *Quadern gris* de Josep Pla des de la primera frase del llibre: "Com que hi ha tanta grip, han hagut de clausurar la Universitat".

Un inici que sona a present: la pandèmia del coronavirus apunta ja a ser el nostre primer gran trauma col·lectiu des de la Guerra Civil. Un fet, aquest sí, que tindrà un reflex en la literatura del futur immediat i, segurament, a més llarg termini. Amb un abast encara indesxifrable.

Deixant de banda registres futuristes i catàstrofics, de valor artístic dubtós, les epidèmies han estat abordades per la literatura de totes les èpoques. I han servit de fons d'obres extraordinàries, com *La pesta* d'Albert Camus o *El amor*

en los tiempos del cólera, de Gabriel García Márquez. També d'alguna novel·la relativament menor com *Nèmesi*, de Philip Roth, que narra una epidèmia de pòlio als Estats Units, el 1944, rèplica d'un brot precedent, el 1916, que va deixar en cadira de rodes el futur president, Franklin Delano Roosevelt.

La literatura del present immediat i del futur afrontarà aquest nou trauma. Parlarà com el vam viure en temps real. De les seqüeles i transformacions. Però hi haurà reflexos també en el llarg termini. En aquest sentit, la lectura en règim de confinament de la novel·la de Rodoreda, on es viu el present d'una catàstrofe que ja sabem traumàtica, adopta matisos nous. Hi trobem l'egoisme, la bellesa encapsulada en l'horror, la mort i la devastació. Però també hi ha la mirada innocent i iniciàtica del protagonista,

que remet a la manera en la qual els nostres infants viuen com un descobriment tot el que passa al seu voltant, i assimilen en funció de l'edat i la maduresa, a petites dosis o de colp, la mort de familiars o persones properes, la magnitud de la tragèdia.

Mercè Rodoreda, segurament, no es feia la reflexió de si havia passat el temps suficient per contar la història d'una altra manera. Simplement, era una temàtica molt visitada i ella tenia l'ambició literària i els recursos per abordar

la tragèdia amb un altre rang creatiu i poètic. No és menys cert, tanmateix, que el temps transcorregut i la distància alimentaven aquella nova mirada. El solatge acumulat com a escriptora faria la resta.

Per això, tal vegada, caldrà temps i distància perquè els infants i joves que quedaran marcats per sempre per la pandèmia, els escriptors i escriptores del futur, ens contin la història amb una mirada diferent, amb ambició artística, sense les urgències notaries dels relats immediats, però sense obviar allò que la pandèmia, com la guerra, pot tenir com a agent transformador (o devastador) de l'existència.

Una lectura de *Quanta, quanta guerra...* confinada, condicionada. Qui sap si una interpretació confitada i envasada al buit de les reflexions inútils. ●

